

UKF

Medlemsinformation 3 - nyhetsbrev nov 2002

“De hvita nätterna” år 1908

Johnny och Conny Ljung om märkliga himlafenomen

Tre kungar på Trälhavet

Gammal historia i ny belysning genom lokalhistoriska studier.
Gudrun Vällfors, Åkersberga, om trekungaslaget år 1026

Fruktbarhetsdyrkan i Norden enligt Tacitus' bok år 98

Om gudinnan i Härnevi och kulten vid Rösaring
Föredrag av Börje Sandén på hembygdsgården Klint

Exkursion till Djupdal och Rösaring

Vårens “grand tour” vandring 4,5 km
Var Djupdal en sjö i “hemlig avskildhet” för 2000 år sedan?

Sverige nära inbördeskrig 1743

Så presenteras UKF:s bok från 1993 Vad hände egentligen? i
Bokklubben Svenskt Militärhistoriskt bibliotek

Aktuellt i pressen hösten 2002 - Rösaring

Hembygdsförbundets tidning Ledungen - utgrävningarna 1981-82
Viking Heritage Magazine - Fruktbarhetsdyrkan i forntiden

Andra tryckningen av Boken om Bro finns till försäljning

Nytt nummer av UKF:s tidskrift Kultur & Historia

Föreningen för
Upplands-Bro
Kulturhistoriska
Forskningsinstitut

Ordförande: Curt Dahlgren. Markviksvägen 19. 165 59 Hässelby, 08-759 62 63, 0708-44 22 48
Kansli: Börje Sandén, Målarvägen 19, 197 30 Bro. 08-582 405 15 pg 27 58 94-4 bg 5418-2258
Upplys. 08-582 40515. Telesvar/fax 582 413 55. **UKF on Demand/Forskarakademin**. Bengt
Borkeby, 581 656 59 E-post ukforsk@algonet.se. Webbplats://www.algonet.se/~ukforsk

Programpunkter aktuella för UKF-medlemmar och andra

Onsd 5 febr kl 19. Villa Skoga, Gamla Landsvägen 4, nära Kungsängens station. 20:-
“De hvita nätterna” år 1908.

Johnny och Conny Ljung berättar om **äldre märkliga himlafenomen**. De har under många år studerat tidningsartiklar och arkivhandlingar kring händelser som ansetts övernaturliga. Ofta finns det emellertid naturliga förklaringar till dem, men de blir inte lika uppmärksammade i pressen. Varför var sommarnatten ljus, nästan som på dagen, när Amalthea-mannen Anton Nilsson försökte undkomma efter att placerat bomben som dödade och skadade inkallade strejbrytare. Varför hade det blivit extra mörkt innan de vita nätterna inleddes i juli 1908? Många försök till förklaringar har lämnats av vetenskapsmännen. I en tidskrift för forskning och spekulering kring oförklarade fenomen presenterar bröderna minst sju teorier. Och vad hände på himlavalvet över Biskopsberga i Östergötland hundra år tidigare? Ett extremt sällsynt fenomen.

Onsd. 5 mars kl 19. Villa Skoga, Gamla Landsvägen 4, nära Kungsängens station. 20:-
Tre kungar på Trälhavet - händelser kring slaget vid den heliga ån.

Det finns som bekant många olösta - eller fel lösta - frågor i historien. En av dem är platsen för **den heliga ån**, i vars närhet tre mycket namnkunniga vikingakungar drabbade samman år 1026. Dessa var kung *Knut*, härskare över Danmark och England, *Olav Haraldsson* kung i Norge - även kallade den digre och senare den helige - samt sveakungen *Anund Jacob*. Eftersom vår främsta sagesman Snorre Sturlasson två hundra år efter slaget trodde att det ägde rum vid Helgeå i Skåne har det blivit den allmänt spridda “sanningen”.

När man i början av 1900-talet uppmärksammade att den mäktige Knut präglat mynt i Sigtuna, frågade man sig om han verkligen kunnat bli kung över svearna efter en seger utanför Skåne. Ortnamnsforskare och amatörarkeologerna längs Långhundraleden stöder professor Gräslunds teori att slaget ägde rum närmare svearnas kärnland och han pekar ut ett område i Långhundraleden som i forntiden kallades den heliga ån.

Gudrun Vällfors, medlem i Arbetsgruppen Långhundraleden har i 20 års tid studerat områdets historia och arkeologi. Hon menar sig ha funnit en annan plats för trekungaslaget, nämligen utanför mynningen av Långhundraleden. I sitt föredrag redogör Gudrun för händelseförloppet och diskuterar hur hon utnyttjat områdets topografi för att finna svar på svårlösta problem. Om det blir stort intresse för saken kanske vi kan ordna en exkursion med båt till de platser som Gudrun Vällfors pekar ut i sin bok. Den heter Tre kungar på Trälhavet, kostar 130:- kan beställas på tele 540 603 66.

Tisd. 8 april kl 19. Hembygdsgården Klint, Prästvågen 8, Bro

Om gudinnan i Härnevi och kulturen vid Rösaring.

Föredrag av Börje Sandén om fruktbarhetsdyrkan i Norden enligt den romerska historieskrivaren Tacitus' berättelse i sin bok om Germanerna, skriven år 98. Börje redogör för innehåll och teorier framförda i artikeln i Viking Heritage, utgiven av högskolan på Gotland. Det blir i huvudsak samma saker som också kommer att beröras i vårens “grand tour”. Genom föredraget ges möjlighet för dem som inte kan vara med i exkursionen att ta del av ett ämne som är av central betydelse i det forntida Broområdet, i vår tid återspeglad i ortnamnen Härnevi och Ullevi, i Upplands största labyrint, tillika en av de äldsta i landet, och i den unika processionsvägen. Se kompletterande beskrivning i nästa programpunkt.

Samarrangemang Bro hembygdsförening och UKF

Sönd 11 maj kl 13. Parkeringen på Rösaringsåsen 1 km bortom Låssa kyrka, Upplands-Bro. vandring ca 4,5 km, 3-4 timmar, kafferast längs vägen, 20:-.

Exkursion till Djupdal - dödisgropen i Rösaringsåsen - och Rösaring.

“Människan har i alla tider uppfattat att vissa platser äger en särskild betydelse.

Romarna ansåg att en plats kunde vara besjälad och talade om platsens skyddsande.”

Med dessa två meningar inleds boken Gudarnas platser (2001) av Per Vikstrand. Eftersom vi redan i den äldsta beskrivningen av Rösaring får veta att “här har fordom varit ivrigt offerande

till avgudarna” förstår vi att våra förfäder i Bro-området mycket tidigt såg platsen som ett gudars hemvist. På 1700-talet beskrevs platsens läge med sin imponerande utsikt som “mycket monumenterligt”. I samma ås drygt 1 kilometer från Rösaring finns något som kan ses som dess raka motsats, den mycket stora dödisgropen Djupdal, utformad som en amfiteater, 150 m bred och 25 m branta sidor, vars botten för 2000 år sedan var täckt av vatten. Nog måste gudar haft ett finger med i tillkomsten av dessa kontraster inom ett så begränsat område.

Romaren Tacitus berättar i sin två tusen år gamla bok om folken som bodde på öar “i ett hav bortom Germanien, snarast i motsatta delen av världen”. Han berättar om dessa naturfolks gudsuppfattning omkring tusen år före vikingatiden. De dyrkade en osynlig gud, som kom till folken i en vagn täckt att ett kläde. Endast prästen som ledde processionen visste att gudinnan fanns bakom vagnens förhängen. Tacitus säger att det var Moder Jord — Nerthus på romarnas språk. I mer än hundra år har religionsforskare grubblat över eventuella samband mellan kulten av Nerthus och de nordiska fruktbarhetsgudar som vi känner från andra källor.

Detta och mycket mer får vi ta del av vid vårens “grand tour”. Vi börjar med att gå till Djupdal för att på plats lyssna på den märkliga avslutningen av Tacitus’ berättelse, som kanske rymmer förklaringar till en del frågor som väller fram, när vi står vid själva kultplatsen med sin berömda labyrint och den ännu mer uppmärksammade processionsvägen.

Vandring 2 x 900 m. Exkursionen avslutas med ett besök vid själva Rösaring för dem som så önskar. Det blir då ytterligare en *vandring ca 2 x 1000 m* från parkeringsplatsen. En utförlig beskrivning av Rösaring finns i Börje Sandéns hembygdsbok. Det kapitlet kan skrivas ut från UKF:s hemsida www.algonet.se/~ukforsk/hembygd/rosa1.htm.

Sverige nära inbördeskrig.

Så presenteras UKF:s bok om Dalupproret 1743 i bokklubben **Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek**. En hel sida ägnas åt vår bok i novembernumret av dess katalog - tillika *tidskriften Pennan och Svärdet*. Vi har åtskilliga gånger haft anledning att uppmärksamma den omvärdering av händelserna 1743 som kom till ett tidigt uttryck i vår bok vid 250-årsminnet 1993. De av forskningen “bortglömda” kraven från allmogen på riksdagsmännens ansvar inför sina väljare fick aktualitet i svensk debatt när Sverige var ordförandeland i EU. Detta medförde att ett nytt förord klistrades in i de osålda böckerna. För våra medlemmars kännedom publicerades det i Kultur & Historia 2001:1. Den nya doktorsavhandlingen 2001 och Alf Åbergs bok 2002 har föranlett ytterligare ett förord. Det finns i sin helhet i på nästa sida.

SMB:s recension november 2002.

Vad hände egentligen? Den frågan ställer författaren Börje Sandén i sin bok om Dalupproret 1743, allmänt kallat “Stora daldansen”. Upproret var väl organiserat, majoren Wrangel hade satt upp regler för hur dalkarlarna skulle uppföra sig och han red själv i spetsen för Falu stads kavalleri. Marschen gick från Falun över Hedemora till Sala. På kvällen tog fältskären Herman hand om ömmande fötter och prosten Wallman om eventuellt ömmande själar. Den 20 juni var de framme i Stockholm, där de slog läger på Gustav Adolfs torg. Två dagar därefter lägrade sig trupper mittemot bönderna på torget, sedan brakade det loss. På torget dog fler människor än under Stockholms blodbad, folket kastade sig i strömmen och drunknade. Katastrofen var ett faktum.

På ett mycket personligt sätt kombinerar forskaren vid Upplands-Bro kulturhistoriska institut, Börje Sandén, en lokahistorisk beskrivning av upproret, med det källmaterial han funnit i arkiven. Han studerar också ingående såväl händelser som föregick upproret som följderna av det. Han låter många av de inblandade personerna komma till tals, språket är livfullt och lättläst, de mustiga teckningarna understryker den populärhistoriska framställningen.

Vad föranledde dalabönderna att i ett antal av ca 4.500, med vapen i hand, tåga till Stockholm? Varför ingrep myndigheterna med sådan kraft? Dessa frågor är huvudtemat i boken - läs den och upptäckt en kanske tidigare något försummad del av svensk historia!

Vad hände egentligen? Dalupproret 1743.

Nytt Förord år 2002 när boken presenteras i SMB:s bokklubb

Sedan boken skrevs för tio år sedan har forskningen gått vidare. I Nyhetsbrev och på hemsidan har vi rapporterat om forskarrön, som i viktiga avseenden stöder Börje Sandéns - 1993 - avvikande åsikter om tolkningen av de 250 år gamla handlingarna. De viktigaste dokumenten härför finns bara publicerade i UKF:s bok. När dessa nu får en vidare spridning kan det förhoppningsvis leda till att sakliga motargument ger sig tillkänna och att den professionella forskningen intresserar sig för saken. Särskilt som händelserna 1743 inom sig bär fröet till såväl offentlighetsprincipen och - inte minst - frågan om riksdagsmännens ansvar gentemot sina väljare.

När herrarna skulle ställas till svars - När Sverige öppnade dörren för folket

Det föregående förordet är daterat mars 2001. När Karin Sennefelts doktorsavhandling publicerades i november samma år fick händelserna 1743 en ny dimension. Avhandlingen gavs namnet "Den politiska sjukan - Dalupproret 1743 och frihetstida politisk kultur". Författaren ville visa att det som ägde rum var exempel på politisk kultur där den svenska allmogen sågs som en viktig part i rikspolitiken. Denna åsikt överensstämmer med den uppfattning jag kom fram till, när jag i Tibble-dokumentet (Kungs-ängen) fann demonstranternas skriftliga förklaring till avsikten med marschen till Stockholm.

Demonstranterna från Dalarna, Västmanland och Uppland ansåg sig vara representanter för allmogen. De hade rätt att delta i det politiska livet enligt gammal tradition ända från forntidens tingsförhandlingar. Rikspolitik var inte bara något som skulle förbehållas herrarna i riket. Alltsedan Frihetstidens början, då bondeståndet uteslöts från alla viktiga frågor inom riksdagen, hade man misslyckats i sina försök om återgång till den gamla ordningen. Man ville få tillgång till riksdagens protokoll - i grunden en offentlighetsprincip.

Avhandlingen visar att allmogens reaktion på den förda politiken inte längre bör betraktas som en klandervärd handling. När studien anmäldes av en historiker i Svenska Dagbladet fick artikeln rubriken "När Sverige öppnade dörren för folket". En annan tidningen använde orden "*Herrarna skulle ställas till svars*".

Alf Åberg bekräftade i sin år 2002 utgivna bok "*Tragedin på torget*" det viktiga budskapet i UKF:s bok, att det som historien kallat ett uppror i själva verket varit en mycket kraftfull demonstration. I ännu skarpare ordalag framhåller Åberg att historieskrivningen fram till nu grundat sig på regeringens partsinlaga, sådan den framställdes 17 dagar efter massakern på demonstranterna på nuvarande Gustav Adolfs torg.

Alltsedan dalupproren och Dackefejden 200 år tidigare hade staten ansett sig behärska den folkliga

opinionen. Folkets reaktion på regeringens politik, vilken lett till både ett nesligt förlorat krig och en ekonomisk kris, som närmade sig den vid Karl XII:s död 25 år tidigare, var därför en ny erfarenhet, som regeringen inte visste hur den skulle tacklas.

De krav som kom från den förment oupplysta allmänheten var dock så seriösa att allmogen fick ett tydligt övertag i sina argument gentemot staten. Osäkerheten hos regeringen, hos den samlade riksdagen och inom militären om hur man skulle agera var total. Två av de högsta regeringsföreträdarna flydde från Stockholm, och när till slut frågan såg ut att lösas vid de för allmogen framgångsrika förhandlingarna gick militären till aktion mot de demonstranter, som samlats på nuvarande Gustav Adolfs torg för att mottaga utlovad färdkost inför återtåget till sina hembygder.

Enligt protokollen från förhandlingarna och i allmogens skrivelser har man inte framfört några "konkreta revolutionära krav" vilket framhållits i ett TV-program som repriserats flera gånger. I fickorna hos en del demonstranter, och vid förhör i rättegångarna efteråt, hade man förvisso funnit sådana krav men de kom från enskilda deltagare, inte från ledningen för marschen. Liksom vid dagens demonstrationer tog sig enskilda deltagare friheter, som inte sanktionerats av ledningen. Historie-skrivningen har inte i tillbörlig grad tagit hänsyn till den ursprungliga avsikten med demonstrationen. Att dåtidens statsledning kallade demonstrationen för uppror är lätt att förstå. Man fick en legitim anledning att slå ned demonstrationen.

När jag år 1993 gav min version av händelserna 250 år tidigare var ambitionen närmast att skriva om en sak som för många var helt okänd och som jag tyckte hade förtjänstfulla inslag inför den framtida politiska utvecklingen, exempelvis de tidiga spåren av offentlighetsprincipen och kraven på riksdagsmännens ansvar inför sina väljare. Det var i det försummade dokumentet från Tibble som dessa intressanta ämnen uppenbarade sig för mig.

Skriftens tillkomst skiljer sig från de s.k. besvär som tidigare framförts till myndigheterna. Den författades i all hast efter uppmaningar från regeringen att skriftligen förklara vad man hade för ärende. Före

marschen var det många fler punkter bland allmogens besvär än de fem som nu formulerades. En sjätte punkt var inget diskussionsämne utan ett önskemål att före återfärden få möta kungen i egen hög person och därvid muntligen få betyga sin undersåtliga vördnad. Den upplysningen är viktig såtillvida att den visar att man inte hade för avsikt att göra revolution.

Punkterna måste också ses som de allra viktigaste av de frågor deras fullmäktige skulle diskutera med regeringen efter framkomsten till Stockholm. Den fråga som historieskrivningen lyft fram som den viktigaste var allmogens krav i tronföljdsfrågan. Den var emellertid inte med från början och vid förhandlingarna avfördes den från dagordningen, efter att allmogen accepterat Rysslands kandidat som tronföljare. Den viktiga frågan om riksdagsmännens ansvar inför sina väljare berördes inte alls. Historiska dokument som jag studerat tycktes mig flera gånger kunna tolkas till allmogens fördel. Därför beslöt jag att i boken publicera ett femtio-tal historiska handlingar som talade till förmån för allmogens demonstrationsmarsch.

Det jag nu tycker är den viktigaste saken i hela händelseförloppet 1743 är att frågan om riksdagsmännens ansvar inför sina väljare kom till uttryck på allmogens initiativ vid denna riksdag. Saken hade skymtat redan några år tidigare, när Arvid Horn och hans regering tvingades avgå, men då hade inte kraven kommit från allmogen. Vid riksdagen 1746-47 var det sedan borgarna i Stockholm som krävde att deras riksdagsmän skulle stå till svars för sitt handlande i riksdagen.

Men detta ansåg riksdagen vara en befängd idé eftersom riksdagsmännen då skulle förlora sin suveränitet. Man menade att en ny riksdag faktiskt skulle kunna upphäva ett tidigare beslut, en helt orimlig tanke för den frihetstida uppfattningen, som såg den samlade riksdagen som ofelbar. Man tog tronföljarvalet som exempel på principens omöjlighet. En ny riksdag kunde naturligtvis inte välja en ny tronföljare, och därför var själva principen i grunden felaktig. Det blev en mycket het debatt i denna sak, som slutade med att den borgare som framhårdade dömdes till livstids fängelse. Riksdagen beslöt till slut att sådana tankegångar i fortsättningen skulle anses som landsförrädisk handling och dömas därefter. Idag är en sådan syn helt otänkbar. Nu är det helt naturligt att politiker ställs till ansvar inför väljarna.

Det tar lång tid för ett folk att lära sig demokrati. Det som hände under 1740-talet gav vårt lands lagstiftare en värdefull erfarenhet. De tankar som torgförts utvecklades i nästa generation till den berömda tryckfrihetsförordningen och dess offentlighetsprincip. Läger man därtill folkets krav på riksdagsmännens ansvar inför sina väljare, så kan jag inte finna annat än att svensk allmoge står för ett hedrande initiativ i svensk politisk historia.

Börje Sandén i oktober år 2002

Bägge förorden kan beställas i inklistringsformat genom insättning av 20:- på pg 27 58 94-4

Rösaring nu aktuell för en bredare publik

Hembygdsförbundets tidning Ledungen - arkeologiska utgrävningarna 1981-82
Viking Heritage Magazine - om kulten som den kan ha varit vid Rösaring

Det är nu tjugo år sedan de arkeologiska undersökningarna kom med de sensationella avslöjandena om den unika processionsvägen. Riktig fart på professionell verksamhet vid Rösaring har det inte blivit trots platsens internationella uppmärksamhet på olika plan, där finns ju också labyrinten, som bedöms både vara mycket gammal och ligga i en ovanligt rik historisk och fysisk miljö.

Man får den uppfattningen att Länsmuseets förnyade undersökningar på 90-talet inte bara avstannade på grund av pengabrist. Det saknas intresse från högsta ort. En bidragande orsak till att utbildade arkeologer inte kommer till platsen är naturligtvis frånvaron av pengar till löner. Man kan aldrig räkna med att någon exploatör kan få ekonomisk vinning av marken. Bygghänsyn uppe på den magnifika platsen är otänkbar.

Det är därför mycket värdefullt att hembygdsförbun-

dets tidning Ledungen lämnat plats för en över två sidor lång artikel om de arkeologiska undersökningarna som gjorts dels uppe på åsen i början av 80-talet och nedanför åsen åren 1996-98.

Det är emellertid inte bara arkeologerna och allmänheten som intresserar sig för Rösaring. En kultplats av en sådan dignitet föder spekulationer av vitt skilda slag. Att skapa en bild av hur forntidens människor utnyttjade och uppträdde i labyrinten och processionsvägen är nära nog omöjligt att läsa ut av de hittills fåtaliga arkeologiska fynden. Ju mer känd platsen blir i forskarvärlden desto fler erfarenheter om platsens användning kan sammanställas och utvecklas till tänkbara modeller för forntidsmänniskornas agerande på en kultplats som denna.

Därför tog Börje Sandén tacksamt tillfället i akt att slå ett slag för Rösaring när han av Högskolan på Gotland erbjöds att skriva en artikel på temat vikingatiden i dess tidskrift Viking Heritage Magazine. En enda säker datering har gjorts uppe på åsen och den visar på tidig vikingatid. Men eftersom miljön i övrigt uppfattas som betydligt äldre gavs möjlighet att spekulera över kultrationer över en mycket lång tid.

Artikeln gavs formen av ett kåseri över hans femtio år med Rösaring. Olika teorier passerar revy med en särskilt förkärlek för romaren Tacitus' beskrivning av nordbornas osynliga gud som kommer till folken i en täckt vagn. Särskild uppmärksamhet ägnas en förmodad koppling mellan den

stora dödisgropen och processionsvägen. Du kan läsa om detta i presentationen av vårens exkursion till området.

Mycket av artikelns innehåll blev skrivet redan i hembygdsboken 1984. Boken är slutsåld sedan länge men Rösaringskapitlet kan skrivas ut från hemsidan.

En helt ny artikel kommer snart för utskrift, där artikeln i Viking Heritage kommenteras utförligt.

Inom kort finns också den engelskspråkiga artikeln på vår hemsida.

www.algonet.se/~ukforsk

Utdrag ur en kommande artikel på UKF:s hemsida

Fruktbarhetsdyrkan i Norden

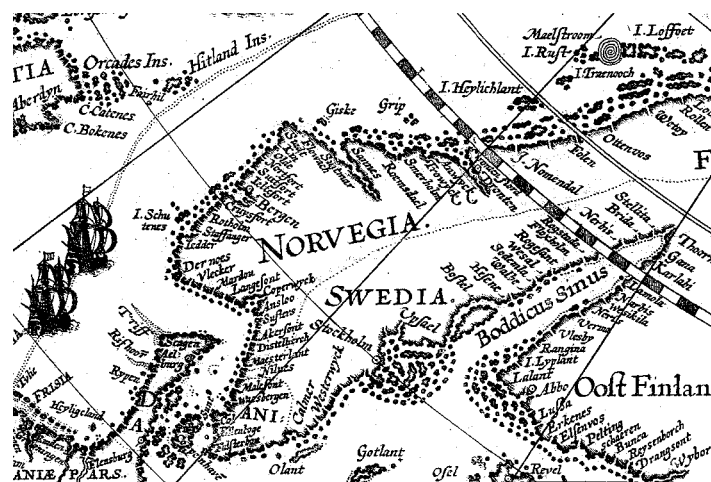
med beaktande av Tacitus' beskrivning i boken Germania från år 98 e.Kr.

....
Vi är nu framme vid huvudtemat för vår berättelse om fruktbarhetsdyrkan vid Rösaring. Vi skall som utgångspunkt för resonemanget använda oss av den romerska historieskivaren Tacitus' berättelse om germanerna. En bok som han skrev år 98 e.Kr. och som ofta använts för att ge en allmän bild av forntida förhållandena i Skandinavien, trots att större delen av boken beskriver folken i Mellaneuropa.

Här skall vi närmast ta fasta på hur han skildrar germanernas gudstro. Det är emellertid mycket viktigt för nutidens uttolkare av hans texter att de har i minnet de reservationer beträffande tillförlitligheten i detaljerna som han själv lämnar oss redan i början av sin bok. *“Endast sällan besöka fartyg från våra väderstreck den omätliga, bortom Germanien liggande och snarast i motsatt del av världen befintliga oceanen.”* Den del av Germanien han då talar om är den norra delen som inbegriper de skandinaviska öarna.

Dessutom skall vi betänka att Tacitus själv aldrig besökte Germanien. Hans uppgifter om förhållandena grundar sig på upplysningar i andra, tredje, fjärde hand - och säkert ännu längre tillbaka i tiden. Således en i själva verket ytlig kunskap, som romarna förvärvat under århundraden, men samtidigt försett med en mängd detaljer. Vi kan därför aldrig ta alla uppgifter alltför bokstavligt.

Germanernas gudstro

Willem Baretts karta från 1598. Rösaring en ö i skärgården

När han först nämner religionen framhåller han att deras gudom är osynlig. *“Det står inte i överensstämmelse med de i himlen boendes höghet vare sig att hålla gudarna instängda bakom väggar eller låta dem antaga likhet med något som helst mänskligt anletsdrag, Lundar och skogsdungar inviga de till heligt bruk, och med gudanamn benämner de det hemlighetsfulla väsende, som blott deras vördnad låter dem se”.*

Bakom det senare uttalandet ligger vetskapen om att det inte är alla förunnat att skåda sin gud, men genom tiderna finns det många exempel på att guden uppenbarat sig på ett eller annat sätt för den troende.

Omedelbart före berättelsen om Moder jord, Nerthus, som Tacitus kallar henne, berättar han att *“alla samlas i en skog som hålles helig. Den är nämligen invigd av förfäderna och fruktad sedan urminnes tider. Med ett människooffer i samhällets namn firar de där den hemska inledningen till sin barbariska gudstjänst.”*

Denna beskrivning överensstämmer väl med den äldsta skildringen av gudstjänsten vid Uppsala bara några mil från

Rösaring och tusen år senare.

“Också på annat sätt visar man lunden vördnad: ingen går in i den utan att vara bunden av en boja, tecknet på att man är gudomen undergiven. ... Hela deras vidskepliga tro grundar sig på föreställningen att stammen leder sitt ursprung från platsen, att guden, som härskar över allting, finns där och att allt är lagt under honom”.

Fruktbarhetsgudinnan Nerthus

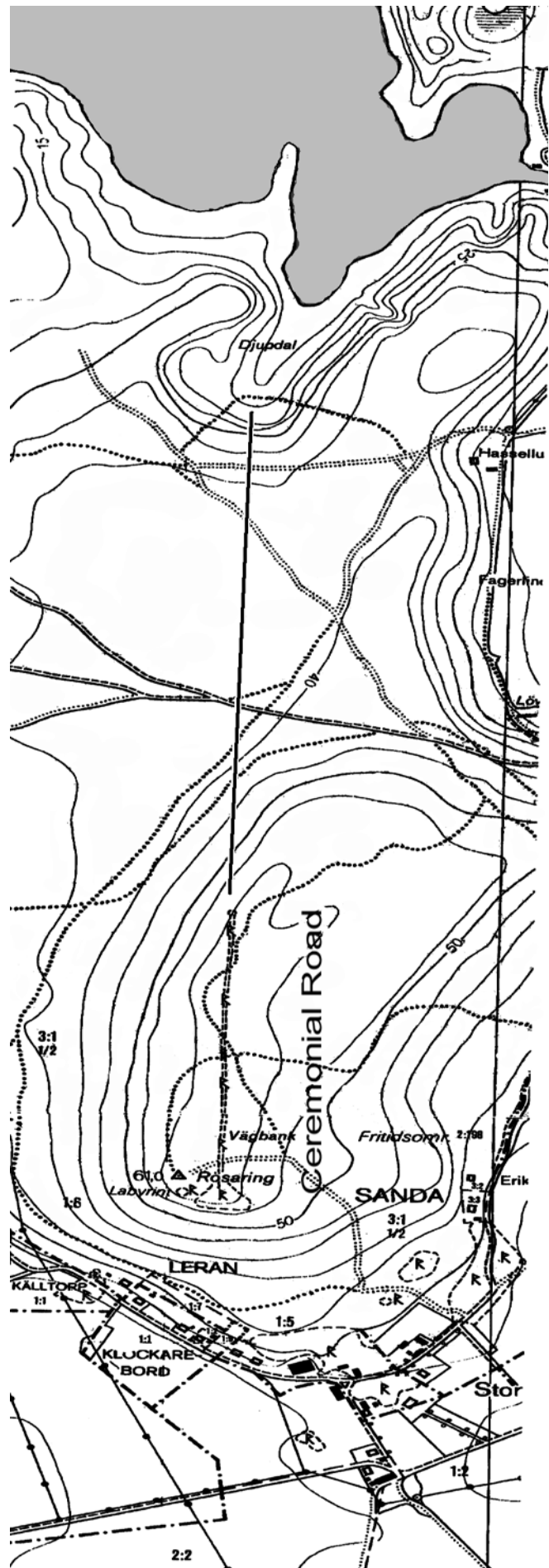
Efter att ha berättat om en stor mängd folkstammar i Germanien har Tacitus kommit till dem som bor i trakten av Östersjön, där man dyrkar fruktbarhetsgudinnan Nerthus. Östersjön beskrivs som det hav som *“ligger bortom Germanien, snarast i motsatt del av världen”* och i vilket finns *“vidsträckt halvöar och oerhört stora öar”*. Han nämner sju folk som inte nämnvärt skiljer sig från de tidigare beskrivna folkstammarna *“förutom att de alla gemensamt dyrkar Nerthus - vilket betyder Moder jorden. De tror att hon ingriper i människors förehavanden och kommer åkande till sina folk.”*

“På en ö i oceanen finns en obesmittad lund och i denna en helgad vagn, som täcks av ett kläde. Denna vagn har endast prästen tillåtelse att vidröra. Han är den som märker, när gudinnan är närvarande i sitt allra heligaste. och som med djup vördnad ledsagar henne när hon kommer åkande, dragen av kor.”

“Glada är dagarna då, festsmyckade alla de platser som hon aktar värdiga att besöka. Man börjar ej krig, man uppträder icke beväpnad, allt järnverktyg hålles undanlöst, fred och ro känner man. Man älskar då, men blott till dess samme präst återför gudinnan till helgedomen, när hon blivit mätt på samvaro med de dödliga.”

“Vagnen och klädet och - om man vill tro det - själva kultbilden tvättas därpå i en sjö, som ligger i hemlig avskildhet. Uppdraget utförs av trälrar, vilka samma sjö strax därpå drar ner i sitt djup. Detta har skapat en hemlighetsfull fruktan och from ovisshet om det väsens natur, som blott de till döden vigda får skåda.”

Avslutningsvis förs ett resonemang kring frågan huruvida just Nerthusdyrkan kan kopplas till kultplatsen Rösaring. Den utgrävda kultvägen fanns inte på Tacitus' tid men den plana åsen har kunnat utnyttjas utan den väg med lerbelagd slitbana som blivit daterad. Märkligt är att avvikelser från den exakta nordriktningen pekar exakt mot sjön som ligger *“i hemlig avskildhet”*. Se *vidstående karta!*

I korthet

Dalkarlsvägen - dalfolkets historiska vandringsvägar mellan Dalarna och Stockholm

Storvandring år 2003

Start i Mora 6 maj, avslutning i Stockholm lörd 17 maj, med 260-årsminnet av dalfolkets protestmarsch 1743.

Boken om Bro - ny tryckning

UKF har tryckt ytterligare 200 ex av Bro hembygdsförenings bok om stationssamhället mellan järnvägens tillkomst 1876 och pendeltåget 2001. Mycket rikt illustrerad med bilder i färg och svartvitt. Finns att köpa på biblioteken i Bro och Kungsängen. 400:-. Ingen ny tryckning inom överskådlig tid.

Utbildning till hembygdsguide på gång.

Utbildningen i tre steg: **1. vara guide. 2. Kunskap om kommunen. 3. Tillämpad del.**

Upplysningar och anmälan till UKF: 08- 581 656 59, Bengt Borkeby.

Almare-Stäkets kulturlandskap

Hur skall miljön på platsen för den nedlagda järnvägen på Järfällasidan utformas? Föreningar på bägge sidorna om sundet har startat projektet Almare-Stäkets kulturlandskap. Här finns landets största medeltida borgruin på Upplands-Bro-sidan. På Järfälla-sidan fanns under några decennier på 1600-talet Stäkets stad. Sundet med sin livsviktiga sjötrafik och landtransporterna mellan Bergslagen och Stockholm via färjor och broar rymmer månghundraårig historia som måste dokumenteras. Under våren anordnar UKF och Stockholms-Näs ett par informationsträffar.

Mediaskugga över Stockholms förorter

När Mälarposten lades ner för något år sedan försämrades mediabevakningen av vår bygd mycket drastiskt. Reklamfinansierade Mitt i Upplands-Bro, "lokaltidningen" kallad, har varken resurser eller märkbar ambition att bevaka vad som händer. Läs reportaget från kulturföreningarnas möte med ansvarige utgivaren i Kultur & Historia 2002:1.

Presentbok

Upplysningar om UKF:s verksamhet

Börje Sandén, Mälarvägen 19, 197 30 Bro
08-582 40 515; fax 08-582 413 55 E-post: ukforsk@algonet.se
Internetadress: www.algonet.se/~ukforsk

Book on Demand och Forskarakademien

Bengt Borkeby, 08-581 656 59; 0704-39 16 02, Hjortronv. 109, 196 35, Kungsängen Medlemsavgiften 80:- sätts in på pg 27 58 94-4

UKF:s stora bokverk i tre band med sammandrag av samtliga ca 2000 artiklar i Hushållningsjournalerna 1776-1813 har blivit en uppskattad och bra present. Halva upplagan av 150 har nu gått åt. Pris 750:- Finns att beskåda och köpa på biblioteken eller direkt från UKF 08-582 40 515.

Historia i bygden

Årets arkeologidag lockade över 40 personer. Jonathan Lindström, Historiska museet, berättade om sin forskning kring **Granhammarsmannen**. Han arbetar för att få landets bäst bevarade bronsålderman med i museets permanenta samlingar.

Vid UKF:s **ekursion till Djupdal och Rösaring** deltog närmare 50 personer. Börje Sandén presenterade "officiellt" sina teorier från artikeln i Viking Heritage Magazine.

Vid höstens första **fullmäktigesammanträde** fick deltagarna ta del av Bro- och Håtuna-områdenas historia. Föredraget var ett led i kommunens 50-årsjubileum.

Börje Sandén var också engagerad att berätta om kommunens historiska bakgrund vid **landshövdingens första besök** i kommunen.

Traditionsenligt har **nyanställda lärare** fått delta i en bussrundtur i kommunen.

Ett antal guidningar och föredrag har gjorts av enskild karaktär med **föreningar och privata grupper** av Gudrun och Börje Sandén

Trycksaker

Kultur & Historia 2002:1 skickas till alla på UKF:s sändlista. I övriga fall skickas de mot insättande av 40:- på vårt postgiro

Utskrift av längre **artiklar på vår hemsida**, liksom artikeln i Viking Heritage erhålles mot 20:- på pg 27 58 94-4

Aktuell bok

Vad hände egentligen? Dalupproret 1743. Här finns också dokumenten som styrker Börje Sandéns påståenden i boken. 180:- på biblioteken. Sänds i brev för 225:- vid insättning på postgiro 27 58 94-4

Börje Sandén